

Η επανάχρηση, τεκμηρίωση, προβολή της βιομηχανικής κληρονομιάς: η περίπτωση του Βόλου

Στο Δήμο Βόλου προσπαθούμε να μια έχουμε μια ολιστική προσέγγιση στο ζήτημα της διατήρησης και ανάδειξης της βιομηχανικής κληρονομιάς, τόσο μέσα από την επανάχρηση ιστορικών βιομηχανικών κτηρίων, όσο και μέσω της συστηματικής συγκέντρωσης, έρευνας, τεκμηρίωσης και προβολής των στοιχείων της βιομηχανικής ιστορίας της ευρύτερης περιοχής.

Ξεκινώντας από τη δεκαετία του 1980, οι δημοτικές αρχές διέκριναν τη σημασία της αξιοποίησης του κτηριακού αποθέματος, το οποίο αποτελούνταν από περισσότερα από πενήντα βιομηχανικά κατάλοιπα που χρονολογούνταν από τα τέλη του 19ου αιώνα έως τη δεκαετία του 1930. Στην πλειονότητά τους επρόκειτο για εργοστάσια επεξεργασίας μετάλλου, υφαντουργίες, πλινθοκεραμοποιεία, καπνεργοστάσια, καπναποθήκες και κτήρια τραπεζών, τα οποία είχαν παύση την λειτουργία τους και περιέλθει σε κατάσταση εγκατάλειψης.

Τα κτήρια αυτά παρουσίαζαν σημαντικά πλεονεκτήματα, καθώς βρίσκονταν εντός του αστικού ιστού, καταλάμβαναν μεγάλη έκταση, διέθεταν αξιόλογα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά, στιβαρή κατασκευή και μεγάλους ενιαίους χώρους, κατάλληλους για νέες χρήσεις. Παράλληλα, η αξιοποίησή τους μπορούσε να συμβάλει στην αναβάθμιση της γύρω περιοχής και να καλύψει τις στεγαστικές ανάγκες δημόσιων φορέων. Κυρίως, όμως, ήταν

άρρηκτα συνδεδεμένα με τη συλλογική ιστορική μνήμη της πόλης και η διάσωσή τους αποτελούσε αίτημα της τοπικής κοινωνίας.

Η πολιτική αυτή είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός εκτεταμένου δικτύου επαναχρησιμοποιημένων βιομηχανικών κτηρίων (περίπου 15), τα οποία σήμερα στεγάζουν πολιτιστικές, εκπαιδευτικές, αθλητικές, διοικητικές και κοινωνικές λειτουργίες του Δήμου.

Την τακτική αυτή υιοθέτησε και το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, το οποίο αξιοποίησε σειρά ιστορικών βιομηχανικών κτηρίων, ενδεικτικά η Καπναποθήκη Παπαστράτου, το εργοστάσιο Παπαρήγα και διάφορες εγκαταστάσεις του Καπνεργοστασίου Ματσάγγου, δημιουργώντας ουσιαστικά την πανεπιστημιούπολη του στον ιστορικό βιομηχανικό ιστό του Πολεοδομικού Συγκροτήματος Βόλου.

Προς την ίδια κατεύθυνση κινήθηκαν και άλλοι φορείς της πόλης, δημόσιες υπηρεσίες και σύλλογοι, οι οποίοι αξιοποίησαν ιστορικά βιομηχανικά κτήρια για τη στέγαση των δραστηριοτήτων τους. Σημαντική υπήρξε επίσης η συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα, με τη μετατροπή ιστορικών βιομηχανικών χώρων σε εμπορικά κέντρα, πολυχώρους ψυχαγωγίας ή ιδιωτικά πολιτιστικά ιδρύματα.

Οι δράσεις για την βιομηχανική κληρονομιά, ωστόσο, δεν περιορίστηκε μόνο στα κτήρια. Εξίσου σημαντική είναι η διάσωση των τεκμηρίων που αφηγούνται την ιστορία της παραγωγής, της εργασίας και των ανθρώπων που διαμόρφωσαν τη βιομηχανική ταυτότητα της πόλης.

Εθνική Τράπεζα – Τράπεζα Αθηνών (1905)

Δημοτικό Ωδείο – Κεντρική Βιβλιοθήκη ΠΘ (2004)

Η καταγραφή, η μελέτη και η έρευνα της βιομηχανικής κληρονομιάς περιλαμβάνουν τη διάσωση του μηχανολογικού εξοπλισμού ως τεκμηρίου της ανθρώπινης δημιουργικότητας και της τεχνολογικής εξέλιξης, καθώς και τη διαφύλαξη των αρχειακών τεκμηρίων που παρήγαγε η λειτουργία των επιχειρήσεων. Προϊόντα, συσκευασίες, ετικέτες, διαφημιστικό υλικό, αρχιτεκτονικά ή τοπογραφικά σχέδια, σχέδια του μηχανολογικού εξοπλισμού, αρχεία παραγωγής, διοίκησης και οικονομικής διαχείρισης αποτελούν αναπόσπαστα στοιχεία της βιομηχανικής κληρονομιάς.

Στις αρχειακές συλλογές του Δήμου Βόλου περιλαμβάνεται σημαντικός αριθμός βιομηχανικών αρχείων, τα οποία τεκμηριώνουν όχι μόνο την ιστορία των ίδιων των επιχειρήσεων, αλλά και την οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική εξέλιξη της πόλης.

Το υλικό αυτό, μέσα από τη συστηματική επεξεργασία του με ηλεκτρονικά εργαλεία έρευνας και τεκμηρίωσης, συμβάλλει ουσιαστικά στη μελέτη της βιομηχανικής ιστορίας και στην ανάδειξη του κόσμου της εργασίας.

Ο συνεχής εμπλουτισμός του αρχείου με τεκμήρια από προσωπικές συλλογές και προφορικές μαρτυρίες, επιχειρηματιών και εργαζομένων, επιτρέπει την ανασύνθεση της καθημερινότητας στους χώρους παραγωγής και αναδεικνύει την ανθρώπινη διάσταση της βιομηχανικής ανάπτυξης.

Το σύνολο αυτών των τεκμηρίων, ενταγμένο σε σύγχρονες μουσειολογικές και μουσειογραφικές αφηγήσεις, αποτελεί μία από τις σημαντικότερες ενότητες του Μουσείου της Πόλης του Βόλου, που προσελκύει το ενδιαφέρον των επισκεπτών, καθώς το βιομηχανικό παρελθόν παραμένει ζωντανό στη συλλογική μνήμη της πόλης.

Έτσι, τα μεγάλα εργοστάσια, ακόμη και όταν έχουν αποκτήσει νέες χρήσεις, εξακολουθούν να λειτουργούν ως τοπόσημα της πόλης. Δεν θυμίζουν μόνο τους «βιομηχανικούς γίγαντες» μιας άλλης εποχής, αλλά κυρίως τους ανθρώπους που εργάστηκαν σε αυτά και διαμόρφωσαν την οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική ταυτότητα του Βόλου.

Ολοκληρώνοντας από την εμπειρία του Βόλου, θα λέγαμε, παρά τις δυσκολίες που συνδέονταν με ζητήματα τεχνογνωσίας, το υψηλό κόστος αποκατάστασης και τους αρχιτεκτονικούς ή κατασκευαστικούς περιορισμούς, αυτή η συλλογική προσπάθεια απέδωσε σημαντικά αποτελέσματα. Εγκαταλειμμένοι χώροι μετατράπηκαν σε ζωντανά κύτταρα πολιτισμού, εκπαίδευσης, κοινωνικών δράσεων και δημόσιων υπηρεσιών, δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας, προσελκύοντας χρηματοδοτήσεις, ενισχύοντας την τοπική οικονομία, αναβαθμίζοντας τον αστικό χώρο και ενδυναμώνοντας την κοινωνική συνοχή.

Ευγένιος Παπαδόπουλος

Αν. Προϊστάμενος Δνσης Αρχείων
Μουσείων Βιβλιοθηκών Δήμου Βόλου

Ενδεικτικά αναφέρονται τα παρακάτω κτίρια ιδιοκτησίας του Δήμου Βόλου:

- *η Καπναποθήκη Σπήρερ, που στεγάζει τη Βιβλιοθήκη και υπηρεσίες του Δήμου Βόλου,*
- *η Γαλλική Αποθήκη Καπνού, όπου στεγάζεται η Ιδιωτική Σχολή Ανώτερης Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΣΑΕΚ) του Δήμου Βόλου,*
- *το Βαμβακοκλωστήριο Αδαμόπουλου – Χατζηνικολάου λειτουργεί ως αθλητικό κέντρο,*
- *το Απεντομωτήριο, όπου στεγάζονται δημοτικές υπηρεσίες,*
- *το εργοστάσιο «Στρυχνόκαρπου», που λειτουργεί ως Κέντρο Δημέρευσης ΑμεΑ,*
- *οι αποθήκες του Οργανισμού Καπνού (Καραγάτς) μετατράπηκαν σε αθλητικό κέντρο και καλλιτεχνικά εργαστήρια,*
- *το κτήριο της πρώην Ηλεκτρικής Εταιρείας Βόλου, έγινε θέατρο και στεγάζει τη Δημοτική Σχολή Χορού,*
- *η παλιά Ελαιαποθήκη, όπου στεγάζεται ο Δημοτικός Παιδικός Σταθμός Ιάσονας,*
- *η Καπναποθήκη Παπάντου, που φιλοξενεί το Μουσείο της Πόλης του Βόλου,*
- *το τμήμα του Υφαντουργείου Μουρτζούκου που διασώθηκε, όπου στεγάζονται το Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας και δομές εκπαίδευσης ενηλίκων,*
- *το Μεταξουργείο Ετμεκτζόγλου στη Νέα Ιωνία, το οποίο στεγάζει δημοτικές υπηρεσίες και το Βιομηχανικό Μουσείο,*
- *το Πλινθοκεραμοποιείο Τσαλαπάτα, που λειτουργεί ως βιομηχανικό μουσείο από το ΠΙΟΠ, χώρος πολιτιστικών – ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων και εγκαταστάσεων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας,*
- *το κτήριο της πρώην Τράπεζας Ηπειροθεσσαλίας, όπου στεγάζεται σήμερα το Δημοτικό Ωδείο Βόλου,*
- *οι αποθήκες στη συνοικία της Νεάπολης, οι οποίες μετατράπηκαν σε Κέντρο Νεότητας.*